

O‘ZBEK ADABIYOTIDA MA’NAVYIY-AXLOQIY TARBIYA MASALALARI

NamDPI o‘zbek tili va adabiyoti

1-bosqich magistranti

Isomiddinova Muxlisa Asqar qizi

Ilmiy rahbar; Tillayeva Rayhona

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o‘zbek adabiyotida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalarining badiiy va g‘oyaviy talqini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Mumtoz va zamonaviy o‘zbek adabiyoti namunalarida inson kamoloti, axloqiy yetuklik, vatanparvarlik, adolat, sabr, halollik va mehr-oqibat kabi fazilatlarining badiiy ifodasi yoritiladi. Adabiyotning tarbiyaviy imkoniyatlari, uning shaxs kamolotidagi o‘rni hamda jamiyat ma’naviy taraqqiyotiga ta’siri asoslab beriladi.

Kalit so‘z: ma’naviyat, axloq, tarbiya, badiiy adabiyot, inson kamoloti, milliy qadriyat

АБСТРАКТНЫЙ

В статье проводится научно-теоретический анализ проблем духовно-нравственного воспитания в узбекской литературе. Рассматриваются художественные интерпретации нравственных ценностей, таких как человечность, справедливость, патриотизм, честность и милосердие, в классической и современной узбекской литературе. Обосновывается воспитательная функция литературы и её роль в формировании духовно зрелой личности.

Ключевое слово: духовность, нравственность, воспитание, художественная литература, личностное развитие

ABSTRACT

This article provides a scientific and theoretical analysis of moral and spiritual education issues in Uzbek literature. It examines the artistic interpretation of ethical values such as humanity, justice, patriotism, honesty, and compassion in classical and modern Uzbek literary works. The educational function of literature and its role in shaping morally mature individuals are substantiated.

Keyword: spirituality, morality, education, fiction, personal development, national values

KIRISH

Ma’naviy-axloqiy tarbiya masalasi insoniyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida dolzarb bo‘lib kelgan. Har bir jamiyat o‘zining ma’naviy qadriyatlari, axloqiy mezonlari va tarbiyaviy tamoyillariga tayangan holda rivojlanadi. Bu jarayonda adabiyot alohida o‘rin tutadi, chunki badiiy so‘z orqali inson ruhiyati, ichki kechinmalari va axloqiy tanlovlari chuqur ifodalanadi. O‘zbek adabiyoti tarixan ma’naviy kamolot, axloqiy yetuklik va insonparvarlik g‘oyalarini targ‘ib etib kelgan.

O‘zbek mumtoz adabiyotidan tortib zamonaviy adabiyotga qadar bo‘lgan davrda ijodkorlar o‘z asarlarida insonning ichki dunyosi, uning jamiyat oldidagi mas’uliyati, ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurashni badiiy talqin etganlar. Shu jihatdan adabiyot nafaqat estetik zavq manbai, balki kuchli tarbiyaviy vosita sifatida ham namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda adabiyotning o‘rni beqiyosdir.

Mazkur maqolaning maqsadi o‘zbek adabiyotida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalarining badiiy ifodasini tahlil qilish, adabiyotning tarbiyaviy funksiyalarini ochib berish hamda uning shaxs kamolotidagi ahamiyatini ilmiy asoslashdan iboratdir.

ASOSIY QISM

O‘zbek mumtoz adabiyotida axloqiy tarbiya g‘oyalari. O‘zbek mumtoz adabiyoti ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalarini yuksak darajada ifodalagan boy adabiy merosga ega. Alisher Navoiy ijodi bu borada alohida ahamiyat kasb etadi. Uning asarlarida komil inson g‘oyasi markaziy o‘rinni egallaydi. Navoiy uchun insonning axloqiy pokligi, adolatparvarligi va xalqparvarligi eng muhim

mezon hisoblanadi. “Mahbub ul-qulub” asarida jamiyat a’zolarining axloqiy burchlari, halollik va adolat masalalari chuqur yoritilgan.

Shuningdek, Ahmad Yassaviy, Lutfiy, Bobur kabi mumtoz adiblar ijodida ham axloqiy tarbiya masalalari yetakchi o‘rin egallaydi. Ularning asarlarida insonni sabr-toqatli, kamtar, halol va vijdonli bo‘lishga da’vat etuvchi g‘oyalar ilgari suriladi. Mumtoz adabiyot orqali shakllangan axloqiy qarashlar xalq ongiga chuqur singib ketgan. Jadid adabiyotida ma’naviy uyg‘onish va tarbiya

Jadid adabiyoti o‘zbek adabiyotida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalarini yangi bosqichga olib chiqdi. Jadid adiblari jamiyatdagi jaholat, nodonlik va ma’naviy qoloqlikka qarshi kurash olib bordilar. Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy asarlarida tarbiya masalasi markaziy mavzuga aylandi. Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” asari o‘zbek pedagogik va axloqiy tafakkurining muhim manbalaridan biridir.

Jadid adabiyotida insonni ilmi, vatanparvar va axloqan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash g‘oyasi ilgari surildi. Bu davr adabiyoti millat ma’naviyatini yuksaltirishga xizmat qilgan muhim vosita bo‘ldi.

Zamonaviy o‘zbek adabiyotida axloqiy muammolar talqini

Zamonaviy o‘zbek adabiyotida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalari murakkab va ko‘p qirrali tarzda yoritiladi. Abdulla Qodiriy, Oybek, Said Ahmad, O‘tkir Hoshimov kabi adiblar asarlarida inson taqdiri, vijdon azobi, halollik va mas’uliyat masalalari chuqur tahlil etiladi. Xususan, O‘tkir Hoshimov ijodida insoniylik, mehr-oqibat va vijdon masalalari asosiy mavzulardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy adabiyotda axloqiy muammolar real hayot bilan chambarchas bog‘langan holda tasvirlanadi. Bu esa o‘quvchini o‘z hayoti haqida mushohada yuritishga undaydi, ma’naviy xulosa chiqarishga yordam beradi.

Adabiyotning tarbiyaviy funksiyasi

Adabiyotning eng muhim vazifalaridan biri tarbiyaviy funksiyadir. Badiiy asar orqali o‘quvchi insoniy fazilatlarini anglaydi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadi. O‘zbek adabiyotida yaratilgan ko‘plab asarlar yosh avlodni ma’naviy barkamollikka yetaklaydi. Badiiy obrazlar orqali axloqiy qadriyatlar singdiriladi, hayotiy saboqlar beriladi.

XULOSA

O‘zbek adabiyotida ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalari chuqur ildizlarga ega bo‘lib, mumtoz adabiyotdan to zamonaviy adabiyotgacha uzviy davom etib kelmoqda. Adabiyot inson kamolotining muhim omili sifatida jamiyat ma’naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi. O‘zbek adiblari o‘z asarlarida axloqiy yetuklik, insonparvarlik va milliy qadriyatlarni targ‘ib etib, adabiyotning tarbiyaviy imkoniyatlarini namoyon etganlar. Shu bois adabiyot nafaqat estetik, balki kuchli ma’naviy-tarbiyaviy vosita sifatida ham ahamiyatlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy. Asarlar to‘plami. Toshkent.
2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent.
3. Abdulla Qodiriy. O‘tkan kunlar. Toshkent.
4. O‘tkir Hoshimov. Dunyoning ishlari. Toshkent.
5. Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent.